

Występowanie ważki rudej *Libellula fulva* O.F. MÜLLER, 1764 (Odonata: Libellulidae) w dolinie górnego Sanu

The occurrence of the Scarce Chaser *Libellula fulva* O.F. MÜLLER, 1764
(Odonata: Libellulidae) in the valley of the upper San River

Andrzej KUCHARSKI

Uherce Mineralne 22H/9, and_kuch@op.pl

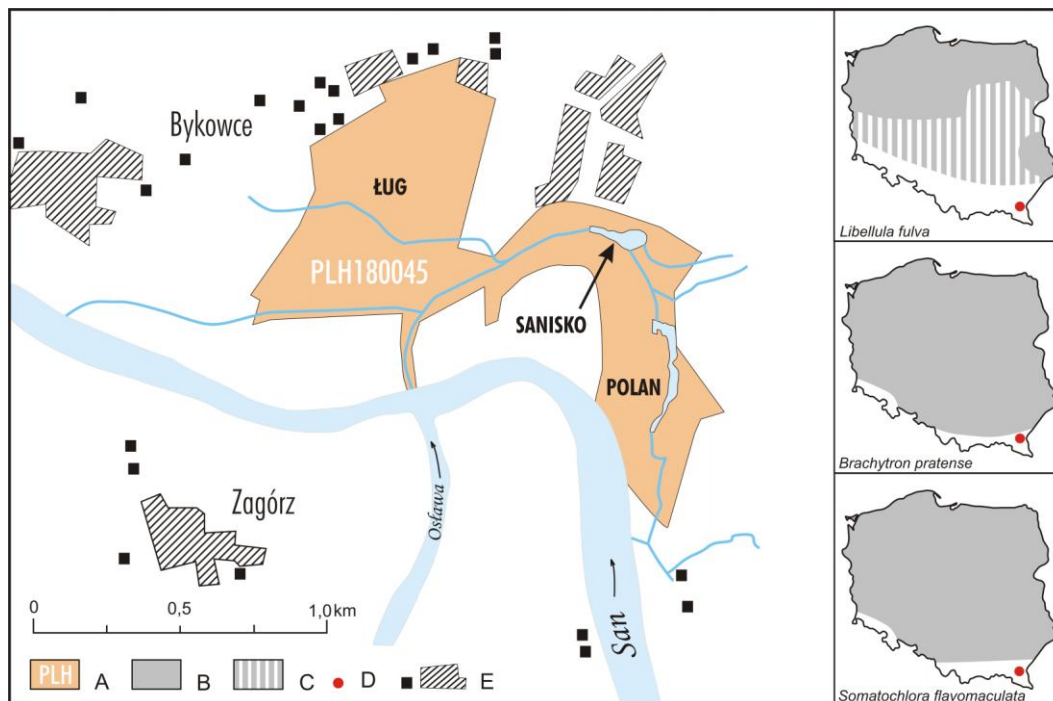
Abstract. The sightings were conducted in the Natura 2000 site (PLH 180045) – “Sanisko w Bykowcach” in the Podkarpackie Voivodeship, in south-eastern Poland in the region of the oxbow of the San River, situated nearby the mouth of Osława River. The presence of single female and exuvium of *Libellula fulva* O.F. MÜLLER, 1764 was reported there in June 2015. The site presented in the study is situated far more south than the known distribution of the Scarce Chaser in southern Poland.

Key Words: Odonata, Libellulidae, *Libellula fulva*, the Scarce Chaser, southeastern Poland, Carpathian Foreland.

Obserwacje przeprowadzono na terenie obszaru Natura 2000 PLH 180045 „Sanisko w Bykowcach” w województwie podkarpackim – powiat sanocki, okolice miejscowości Bykowce. Teren ten położony jest w mezoregionie Pogórze Bukowskie w obrębie makroregionu Pogórze Środkowobeskidzkie (KONDRACKI 2000). Obszar „Sanisko w Bykowcach” o powierzchni 79,8 ha obejmuje m. in. starorzecze rzeki San znajdujące się nieopodal ujścia Osławy do Sanu, który traci w tym miejscu swój górski charakter. W skład starorzecza wchodzi, licząc w kierunku spływu wód, dwa zbiorniki: górny „Polan” i środkowy „Sanisko” oraz teren dolny – torfowisko „Ług”. Torfowisko „Ług” to przypuszczalnie dawne zakole rzeki, dziś zupełnie zarośnięte, zaś „Sanisko” to starorzecze powstałe zdecydowanie później, przypuszczalnie w drugiej połowie XIX wieku. Celem ochrony obszaru PLH 180045 jest zachowanie mozaiki siedlisk typowych dla zarastających starorzeczy, zbiorowisk łęgowych, olsów, ziołorośli, szuwarów i łąk (MARCELA 2011).

Miejscem prowadzonych przez autora obserwacji był zbiornik „Sanisko” (49°32'24"N, 22°16'35"E, UTM EV98). Zbiornik o powierzchni ok. 50 arów znajduje się w odległości 450 m od Sanu (Ryc. 1). Od północy i wschodu akwen osłania wysoka na ok. 10 m skarpa gęsto porośnięta krzewami i drzewami, w tym: olszą czarną (*Alnus glutinosa* GAERTN.) i wierzbami *Salix* spp. (Fot. 1). Od południa i zachodu ze zbiornikiem graniczą mokradła porośnięte turzycami (*Carex* spp.), a dalej łąki.

„Sanisko” zasilane jest 2 potokami i połączone z sąsiadującym od południa w odległości około 250 m zbiornikiem „Polan”. Woda uchodzi rozgałęziającym się odpływem do torfowiska niskiego „Ług” położonego od strony zachodniej, pokrytego płatem szuwarów wielko-

Ryc. 1. Mapa obszaru badań (po lewej) i mapy zasięgu występowania *Libellula fulva*, *Brachytron pratense* i *Somatochlora flavomaculata* w Polsce (Bernard i In. 2009): A – obszar Natura 2000 – PLH180045; B – obszar rozpowszechnionego występowania ważki w Polsce; C – obszar występowania rzadkiego i lokalnego; D – „Sanisko” na mapie Polski; E – zabudowania i obszar zabudowany

Fig. 1. Map of field studies (on the left) and map of distribution of *Libellula fulva*, *Brachytron pratense* and *Somatochlora flavomaculata* in Poland (Bernard et al. 2009). A – Natura 2000 site (PLH180045); B – Widespread distribution of the dragonfly in Poland; C – Rare or local distribution; D – “Sanisko” in the map of Poland; E - Built-up areas

Fot. 1. „Sanisko” w Bykowcach wiosną
Phot. 1. „Sanisko” in Bykowce during spring

Fot. 2. „Sanisko” w Bykowcach latem
Phot. 2. „Sanisko” in Bykowce during summer

turzycowych. Rozgałęzienia te są okresowo zamykane tamami bobrowymi. Na „Sanisku” zauważalne są zmiany poziomu wody w zakresie 20–30 cm. Zapewne wpływ na to ma też działalność bobrów. Brzeg zbiornika jest stromy wzdłuż całej linii brzegowej. Dno ma charakter mulisty, woda przejrzysta, barwy lekko brunatnej. Brzegi „Saniska” są mocno porośnięte m.in. przez turzycę (*Carex* spp.), tatarak zwyczajny (*Acorus calamus* L.), kosaćca żółtego (*Iris pseudacorus* L.) oraz mannę mielec (*Glyceria maxima* (HARTM.) HOLMB.). Mniej licznie występują: jeżogłówka gałęzista (*Sparganium erectum* L.), pałka szerokolistna (*Typha latifolia* L.),

trzcina pospolita (*Phragmites australis* (CAV.) TRIN. EX STEUD), żabieniec babka wodna (*Alisma plantago-aquatica* L.), skrzyp bagienny (*Equisetum fluviatile* L.) i sadziec konopiasty (*Eupatorium cannabinum* L.). W wodzie dominują rdestnica pływająca (*Potamogeton natans* L.) oraz włosienicznik (jaskier) wodny (*Batrachium aquatile* (L.) DUM.), który w pełni lata pokrywa prawie całą powierzchnię wody (Fot. 2).

W trakcie prowadzonych nad zbiornikiem „Sanisko” obserwacji odnotowano występowanie następujących gatunków ważek: *Aeshna isoceles* (O.F. MÜLLER, 1767), *Anax imperator* LEACH, 1815, *Brachytron pratense* (O.F. MÜLLER, 1764), *Calopteryx splendens* (HARRIS, 1782), *Chalcolestes viridis* (VANDER LINDEN, 1825), *Coenagrion puella* (LINNAEUS, 1758), *C. pulchellum* (VANDER LINDEN, 1825), *Cordulia aenea* (LINNAEUS, 1758), *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ, 1832), *Ischnura elegans* (VANDER LINDEN, 1820), *Lestes sponsa* (HANSEMANN, 1823), *Libellula depressa* LINNAEUS, 1758, *L. fulva* O.F. MÜLLER, 1764, *L. quadrimaculata* LINNAEUS, 1758, *Pyrrhosoma nymphula* (SULZER, 1776), *Somatochlora flavomaculata* (VANDER LINDEN, 1825), *Sympecma fusca* (VANDER LINDEN, 1820), *Sympetrum sanguineum* (O.F. MÜLLER, 1764), *S. vulgatum* (LINNAEUS, 1758).

Fot. 3. Juwenilna samica *Libellula fulva*
Phot. 4. Juvenile female of *Libellula fulva*

Fot. 4. Wylinka *Libellula fulva*
Phot. 4. Exuvium of *Libellula fulva*

Wszystkie rzadko stwierdzane w regionie gatunki zaobserwowano w czerwcu 2015 roku. W dniu 1 VI zaobserwowano tu pojedynczą juwenilną samicę *L. fulva* siedzącą na pędzie kwiatowym *I. pseudacorus*. Wykonano zdjęcie ważki (Fot. 3). Pomimo obserwacji przeprowadzonych w dniach: 6 VI, 11 VI i 21 VI nie stwierdzono obecności innych osobników tego gatunku. W dniu 21 VI w odległości ok. 1 m od brzegu na wysokości 60–70 cm od lustra wody, na turzycy znaleziono wylinkę *L. fulva* (Fot. 4).

Interesujące jest stwierdzenie imago i potwierdzenie rozwoju *L. fulva* w znacznym oddaleniu, bo ponad 100 km od ostatnich wysuniętych na południe stanowisk znanych z Lasów Janowskich (BUCZYŃSKI I ŁABĘDZKI 2012, BUCZYŃSKI 2015). Wazkę tę napotkano na wysokości ok. 300 m n.p.m., a według BERNARDA i in. (2009) wazka ruda nie występuje w górach i na pogórzach w Polsce. Wykazane stanowiska prawdopodobnie związane są ze zwartą częścią areału w środkowo-wschodniej Polsce określonego w opracowaniu BERNARDA I IN. (2009). Opisane stanowisko położone jest na podobnej szerokości geograficznej jak znane miejsca występowania *L. fulva* na Ukrainie (część zachodnia) (GORB I IN. 2000) oraz leży w obrębie areału gatunku w Europie przedstawionego przez BOUDOUTA I KALKMANA (2015). Zebrane dane wskazują również na duże znaczenie dla rozmieszczenia ważek naturalnych dolin rzecznych z dobrze rozwiniętymi zbiornikami pobocza rzeki.

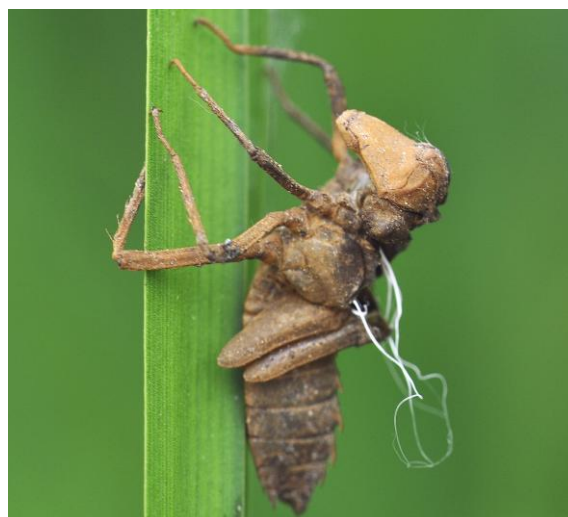
Fot. 5. Samiec *Brachytron pratense*
Phot. 5. Male of *Brachytron pratense*

Fot. 6. Wylinka *Brachytron pratense*
Phot. 6. Exuvium of *Brachytron pratense*

Fot. 7. Samiec *Somatochlora flavomaculata*
Phot. 7. Male of *Somatochlora flavomaculata*

Fot. 8. Wylinka *Somatochlora flavomaculata*
Phot. 8. Exuvium of *Somatochlora flavomaculata*

Dotychczas zgromadzone informacje dotyczące ważki rudej wskazują na celowość dalszej obserwacji zbiornika „Sanisko”, jak i sąsiedniego zbiornika „Polan”, na którym obserwacji dotąd autor nie prowadził. Zasadnym jest również rozszerzenie badań na inne pobliskie zbiorniki oraz cieki wodne. Pozwoli to na lepszą ocenę rozprzestrzenienia i liczebności występowania *Libellula fulva* na obszarze województwa podkarpackiego.

Zestaw stwierdzonych gatunków na badanym starorzeczu można uznać za typowy dla tego rodzaju siedlisk. Na uwagę ze względów zoogeograficznych zasługuje również stwierdzenie żagniczki wiosennej. Obecność i rozwój tego gatunku stwierdzono również na zbiorniku „Sanisko”. Imagines obserwowano 2 VI i 6 VI i wykonano im zdjęcia (Fot. 5), natomiast wylinkę osobnika, który przeobraził się na lądzie, około 0,7 m od linii brzegowej na wysokości 30 cm

– pozyskano 6 VI (Fot. 6). Stanowisko *B. pratense* oddalone jest blisko 50 km od znanych punktów w okolicach Dubiecka (DARAŻ 2005).

Na starorzeczu „Sanisko”, 11 VI obserwowano też licznie występujące osobniki *Somatochlora flavomaculata* (Fot. 7) i zebrano również wylinki (Fot. 8). Stanowisko *S. flavomaculata* leży około 80 km na południe od stanowisk znanych z Lubelszczyzny (BERNARD I IN. 2009). W przypadku obu gatunków ważek można stwierdzić, że określona w „Atlasie rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce” (BERNARD I IN. 2009) południowa granica zasięgu ma nieco inny przebieg.

Podziękowania

Dr hab. Pawłowi BUCZYŃSKIEMU i dr Grzegorzowi TOŃCZYKOWI dziękuję bardzo za oznaczenie exuviów, zaś Ewie MIŁACZEWSKIEJ za zmotywowanie do sporządzenia niniejszej notatki oraz pomoc w sporządzeniu mapki.

Piśmiennictwo

- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G., WENDZONKA J. 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- BOUDOT J.P., KALKMAN V.J. (red.) 2015. Atlas of the dragonflies and damselflies of Europe. KNN Vuitgeverij, Netherlands.
- BUCZYŃSKI P. 2015. Dragonflies (Odonata) of anthropogenic waters in middle-eastern Poland. Wydawnictwo Mantis, Olsztyn.
- BUCZYŃSKI P., ŁABĘDZKI A. 2012. Landscape Park of “Janowskie Forests” as a hotspot of dragonfly (Odonata) species diversity in Poland. [w:] K.H. DYGUŚ (red.), Natural human environment. Dangers, protection, education. Oficyna Wydawnicza Wyższe Szkoły Ekologii i Zarządzania w Warszawie, Warszawa: 151–174.
- DARAŻ B. 2005. Owady Ziemi Dubieckiej w obiektywie. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Dubieckiej. Dubiecko.
- GORB S.N., PAVLYUK R.S., SPURIS Z.D. 2000. Odonata of Ukraine: a faunistic overview. Vestnik zoologii, supl. 15: 3–155.
- KONDRACKI J. 2000. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- MARCELA A. 2011. Sanisko w Bykowcach. [w:] A. MARCELA, D. ROGAŁA (red.) Obszary Natura 2000 na Podkarpaciu. RDOŚ w Rzeszowie: 284–287.